

СТАНОВИЩЕ

от проф.д.н. Любомир Тодоров Халачев, професор в НАТФИЗ „Кр.Сарафов“

По конкурс за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки, научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство /медии и комуникации/“ с кандидат Емануела Валентинова Иванова

Докторантката е представила дисертация на тема „Мултиплатформените културни индустрии: стимул за възникване на нови потребителски модели“.

Трудът съдържа 339стр, разделен е на Увод и три глави, заключение и приноси. Съдържа богата библиография със 74 издания на български и английски език, 180 публикации в интернет и 46 проучвания и статистики, което прави тази част изчерпателна и достатъчно задълбочено представена. Приемам, че така структуриран и в този обем трудът напълно отговаря на изискванията за защита на образователната и научна степен „доктор“. Няма да правя преглед на всички публикации и постижения на авторката, няма да се спирам на нейната биография- колегите които пишат рецензии ще се спрат обстоятелствено на тези точки. Аз кратко, доколкото ми позволява обемът на становището, ще направя анализ на работата и ще дам своето мнение за целите на това жури.

Първа глава – до стр.74 – „Културните индустрии в епохата на конвергенция: икономически, социални , културни трансформации“. В тази глава намираме много подробно и прецизно графично разделение на творческите индустрии и навлизане в детайли на тяхното възпроизвеждане чрез новите модели. Отделено е достатъчно място за дефиниране на понятията участващи в разработената теза- културни и творчески индустрии, конвергенция, платформи, модел на потребление и т.н. Смятам, че съдържанието на тази глава е изключително полезно за целия труд и много добре кореспондира с останалата част от текста.

Втора глава – до стр.202 - „Мултиплатформеност в културните индустрии“- прекрасно е показана графиката на промените в музикалната индустрия означаваща скъсяването на веригата автор-потребител и развитието на индустрията в тази посока.

Но графиката на промените във филмовата индустрия не е точна. Старата и позната схема е добре представена, а новата според мен е грешна- дори в съвременните условия подготовката на проекта и производството не са се променили, промените са в дистрибуцията и показва, доколкото платформи като НВО преминават направо от производство към показ. И още една препоръка - в тази глава трябва да говорим основно за културните индустрии и те са анализирани добре, но само в част от текста. В по-голямата част авторката отново се връща и анализира съществуването и действието на платформите като цяло, само че вече конкретно се спира на GAFA. Например когато анализира Amazon докторантката отделя по-малко внимание на културните индустрии, отколкото на другите дейности на платформата. И това е разбираемо- те са по-интересни, генерират повече приходи и дават повече възможности за сравнение и анализи. Но това е донякъде повтаряне на теми и задачи от първата глава, а нашата цел в тази глава е съвсем различна.

Трета глава -до стр.320 – „Потребителят, двигател и катализатор в промяната на бизнес модела в културните индустрии“- Това е най-силната и практически /ако може да се говори за практическа в този смисъл/ ориентирана част от дисертацията. Докторантката умело ни води през лабиринта от нови платформи, мултиплатформени системи и AI компоненти на бъдещето. В анализите се усеща желанието ѝ да бъде и научно-обективна, и в същото време емоционално ангажирана. Неслучайно тя споменава за историята на проекта „Манхатън“ – радвам се че младите хора не са забравили историята. Много важно е в подобни моменти, когато насладваме новите реалности върху картата на съществуващия свят, да не направим така, че ярко светещите линии на бъдещите технологии да замъглят съзнанието за реалността. А тя винаги е човешка- реалността не може да бъде „виртуална“.

Ще посоча и някои конкретни положителни примери, за да бъде полезен за авторката.

Стр.42- много добър пример на хипотетични и съществуващи възможности е „черната кутия“- докторантката умело вписва този пример за да покаже, че цялата теория по темата съдържа в себе си не малко елементи на предсказване, на хипотетичност.

Стр.59- съгласен съм с Федърстоун че създаването на аудитория по този начин не е **еднозначно положително явление**. Пример за това е бурната кореспонденция

между познати и непознати по Великден, когато в интернет се разменяха послания от Аристотел до Папата и клипове от домашни любимци до японски анимирани герои. Като никой никого не слушаше и не гледаше- **важна бе размяната в момента! Това всъщност е новата аудитория и за един изследовател е много важно да анализира фактите в контекста на социалните отношения.**

Стр.124- „през 2016г Фейсбук обявява инструмент за картографиране плътността на населението по света, с идеалната цел да помага при кризи и ваксинации“. Очевидно тази цел не е достигната /а може би никога не са имали това намерение!/ което пролича при пандемията през 2020г. Може би другите цели /не се знае какви/ са постигнати. Това още веднъж показва, че силата на мултиплатформите е извън възможностите за ръководство на отделна държава /дори такава като САЩ/. **И то много категорично е дефинирано в един от сценариите в заключението!**

Стр241- особено силен и добре обоснован е анализът в главата „Трансформации в гейминг индустрията“. Очевидно тук авторката е повече в свои води и това, което анализира – широко социално приобщаване към електронните игри, развитие на тази индустрия като част от забавленията и все по-мощното им приложение он-лайн- доказва тезата ѝ за преминаване на гейминг-забавлението от скрито удоволствие в обществено приеман свят. Тезата е важна като част от общата хипотеза за променящия се свят, обвързан с новите технологии и мултиплатформената индустрия. Друг въпрос е че с глобалното налагане на тези забавления голяма част от младите хора „спортуват“ на виртуалното футболно игрище вместо на стадиона- и това е част от проблемите, които бих препоръчал докторантката да анализира може би в следващия си труд. Мисля че е важно да се говори повече на тази тема, защото радостта от увеличаване на eSports поради увеличаване на приходите може да заприлича на радостта от увеличаване на потреблението на алкохол поради увеличаване на приходите в алкохолната индустрия.

Стр.262- много добро попадение е **ангажираността** като начин за измерване на стойността на продукта. Смятам, че това е особено постижение на докторантката защото много концентрирано обобщава цялото понятие „живеем в мултиплатформена среда“- а то е приобщаване към това, което гледаме или слушаме в момента. Ако си спомнете в комедията „Вестникари“ Иван Вазов описва именно такъв тип на приемане на новините, тяхното съпреживяване в кафенето на градчето. Именно съпреживяването кара мъжете да четат вестници в кафенето, а не на спокойствие в къщи.

Стр.271- В раздела „социални трансформации“ докторантката много точно извежда на преден план всички опасности и страхове, които ние имаме още от времето на Артър Кларк. През 1961г Артър Кларк в своята книга „Профили на бъдещето“ споделя визията си за безкрайните възможности на безжичните връзки които според неговото мнение ще бъдат възможни след 2000г. Той позна, което значи че трябва да споделим и страха му, според който не се знае как точно човечеството ще използва тези възможности и дали те няма да му навредят. Смятам, че тези опасности още по-отчетливо се анализират в заключението. **Мога само да се надявам, че сценарий номер 4 от предвижданията на докторантката ще излезе по-силен от сценарий номер1. Дано!**

Стр. 285- много добре са представени възможностите на AI за персонифициране, проблем който занимава от години създателите на изкуствения интелект. Докторантката дори е обединила възможностите на различните платформи в ясен и разбираем разказ за състоянието на индустрията. Особено е интересна разработката на Туенти сенчъри и Гугъл за реализация на машинно откриване на предпочитанията на публиката. Разбира се в тази насока не трябва да забравяме че Дейвид Мамет казва: „Ако предварителните тестове пред публика можеха да работят на сто процента нямаше да има слаби филми“. Очевидно това няма да е панацея за филмовата индустрия.

И някои спорадични недостатъци на текста.

Трябва да се обърне много сериозно внимание на ръкописните грешки, които не са малко. **Според мен ако се вземе решение за публикуване работата ще има нужда от сериозна редакторска и коректорска намеса.**

Стр.18- понякога преводът от английски на дадено понятие не е направен прецизно – напр. „договор за дълги оръжия“ – което поставя под съмнение цялата фраза.

Стр.35- „културното изкореняване“- неправилно употребено понятие. Може би авторката иска да каже „заличаване на културните традиции“.

Стр.84 – когато говорим за промените в издателската индустрия и електронните книги трябва обезателно да подчертаем, че големите губещи в тази индустрия са авторите. Авторът вече не може да разчита на печалба от тиражите и единственото му утешение е ако някой от филмовите производители откупи съдържанието му за

екранизация. Като се добави и постепенното унищожаване на печатните медии това поставя много въпроси към бъдещето на писателския занаят. Основата на писателската работа винаги са били професионалните писатели, ако допуснем те да бъдат заменени от хора които пишат по влогове, краткотрайни електронни издания или в игрови книжки бъдещето на словото става много неясно. Мисля, че на тази тема трябва да се говори повече- застрашена е не само професията писател, а целият човешки род е заплашен от изчезването на хората, които от древността дават философски насоки в живота на обществото.

Стр.229- „художниците дават културен принос и са ценени **влияели**“ - тази фраза в абзац, анализиращ музикалната индустрия подсказва, че има грешка при превода. Очевидно не става дума за художници, а за артисти в най-общия смисъл на думата.

Стр.224- когато се използва име, което е популярно и на латиница трябва да се избере едно от двете за целия текст - или **Ericsson** или **Ериксон**.

Стр.230- „Трансформации във филмовата и телевизионна индустрия“ – като имам пред вид следващия текст мисля че по-правилно е това подзаглавие да бъде „Трансформации в **разпространението** на филмовата и телевизионна индустрия“.

Стр.298- „кадри на председателката на **Демократичната къща** Нанси Пелоси“ – много неточен превод, Нанси Пелоси е лидер на парламентарната група на демократите в Конгреса на САЩ.

Стр.306- „това ще позволи на хората да реализират своите идеи без помощта на Холивуд“ - струва ми се че се смесват две много различни задачи, които изпълняват студиите. Едната е да осигурят необходимата технология и технически персонал - тя може да бъде заменена от участието на публиката. Но другата задача- намиране на професионалисти които умеят да разказват добре- не може да бъде просто заменена само защото ще има нови технологии. Ако ставаше така лесно, през вековете добрите писатели, художници и композитори щяха да се увеличават в геометрична прогресия.

Стр.279 и стр.310- „Поколението Z е създател на културата и катализатор на бурна културна революция“. Мисля че авторката е пренатоварила със съдържание тази метафора, като подобно използване на езикови похвати се забелязва и на други места в текста. За всички нас, които сме родени преди поколението X „културна революция“ е

понятие от 60-те години с отрицателен знак. Но дори и да не беше китайската „културна революция“, самото понятие революция в областта на културата е неправилна метафора. Ако ние приемаме Възраждането като връх в културните промени без да го наричаме революция това означава, че всяка друга промяна с по-ниска степен на обществена значимост каквато промяна наблюдаваме при поколението Z не може и не трябва да се нарича революция.

В заключение искам да кажа, че основното качество на труда е интересът към съвременния, все още неоформен и в световен мащаб, поглед към една нова област на човешкото развитие. Докторантката използва много чужди публикации и изследвания, които все още нямат устойчивост на резултатите. Коеето означава, че тя смело работи в малко изследвани територии , а това прави нейния труд пионерски и по дух, и по тежест на отговорността за предвижданията. В това отношение тя заслужава поздравления.

Разгледаните примери, литература по въпроса и анализи за състоянието на поставената тема носят освен всичко друго богат информационен характер. Признавам, за мен беше удоволствие и въпрос на образователен интерес да се запозная с работата на докторантката. Така концентриран, подбран и фокусиран върху темата материал се среща рядко, а може би за първи път у нас. С това докторантката не само постига своята набелязана и декларирана цел, но също така дава възможност и на хората, работещи дългогодишно по познати и сродни теми да добият уникална информация.

Поради всичко изложено до тука искам още веднъж да подчертая дисертабилните качества на труда, както и съгласие с оценките за неговите конкретни приноси. Забележките и препоръките, които давам в становището имат за цел да помогнат на докторантката да подобри качеството на труда ,ако реши да го издаде.

Убеден съм, че трудът напълно отговаря на критериите на УНСС и на високите изисквания на ЗРАСРБ. Именно затова си позволявам да препоръчам на Специализираното научно жури при УНСС да приеме положително кандидатурата на Емануела Валентинова Иванова и да ѝ присъди научната и образователна степен „ДОКТОР“

Аз гласувам **положително**.

15.05.2020

София

Рецензент:

Проф.д.н. Л.Халачев